

DENİZLİ TÜRKÜ METİNLERİNDE KADIN KİMLİĞİ

THE IDENTITY OF THE WOMEN IN DENİZLİ FOLK SONGS TEXTS

Fidan UĞUR ÇERİKAN

Mustafa Kaynak Anadolu Lisesi Denizli/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1054>

Reference : Uğur Çerikan, F. (2018). "Denizli Türkü Metinlerinde Kadın Kimliği", International Social Sciences Studies Journal, 4(26): 544-5860

ÖZ

Denizli, zengin bir kültüre sahip olan Anadolu'nun batısındaki Ege Bölgesine dâhil etnik değerler bakımından çeşitlilik gösteren bir şehirdir. Bu çalışmada, Denizli'de icra edilmiş türküler tespit edilecek ve söz konusu türkülerde kadın ele alınacaktır. Toplumsal yaşamın aynası olan bu türkülerde; kadının üzüntüsü, nefreti, aşkı, sevinci ve beklentileri dile getirilirken yöre kadını ve erkeğinin toplumdaki rolleri de değerlendirilecektir. Bu çıkarımlardan yola çıkarak kadın kimliği çerçevesinde kadının sesinin türkü sözlerine nasıl yansıdığı vb. unsurlar ortaya konulacaktır. Türkülerdeki kadına ait ifade biçiminin farklılığı ortaya konulurken de aynı zamanda kadına ait müzikal üretimlerin varlığı da tespit edilecektir. Bu çalışmada halkbilimi yöntemlerinden metin merkezli ve işlevsel bakış açısından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Denizli Türküleri, kadın, müzik.

ABSTRACT

Denizli having a good culture is in the west part of Anatolia. It has got a diversity in ethnic values. In this study, folk songs which originated in Denizli will be detected and women in these songs will be considered. These folk songs have been reflecting social life and the women's hatret, love, joy and expectation will be described in these songs. Also in Denizli local men and women's social roles will be assessed. As a conclusion, in the frame of being a woman how women's voice contributes in folk song's lyrics etc. will be described. The difference in the way of women's expression will be understood in these folk songs. Musical production made by women will be detected too. In the study, the instruction which is taken from folktale instructions will be benefitted for text-based and functional- look aspect.

Keyword: Denizli folk songs, woman, music.

1. GİRİŞ

İletişimsizliğin sorun olmaktan çıktığı günümüz dünyasının modern toplumunun inşasında çok önemli yere sahip olan kadın olgusu; araştırılması, incelenmesi ve çözüm üretilmesi gereken çok önemli bir sorun alanıdır. Ataerkil söylemlerin egemen olduğu ortamlarda erkek çıkarları kapsamına dâhil olan kadın hakları geçmişten günümüze kadar getirilen evrensel boyutlu konudur. İçinde yaşadığı toplumun hem geçmişini, hem şimdisini, hem de geleceğini içinde taşıyan ve yoğurup sunan kadın, geçmişten günümüze değin toplumsal yaşamda ikincil planda kalışıyla, erken evlilikleriyle, yoksulluk ve yoksunluğuyla, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, sosyoloji, ekonomik ve fiziksel şiddetin mağduru oluşuyla vb. gibi konularla hep tartışılan bir kavram olmuştur.

Türküler; toplumların kültür yapılarını, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini, en önemlisi de insana olan bakış açısını ortaya koyan müzik metinleridir. Müzik, tüm toplumlarda olduğu gibi Türklerde de onların yaşadığı coğrafyanın özelliklerini, miras aldıkları tarihin izlerini ve onların kültürlerini yansıtır.

Türkü; bazen tarihî bir olayı anlatırken bazen bireylerin yaşadığı çeşitli duyguları dile getirir. Bu duyguları dile getiriş şeklini değerlendirmek ise Türk halkının tutum ve davranışlarının, yazılı olmayan kurallarının,

yaşadıkları coğrafyaların özelliklerinin, tarihî birikimlerinin, kısacası kültürlerinin ve medeniyetlerinin sosyolojik olarak değerlendirilmesi ile mümkündür. Çalışmamızın konusu olan türkü metinlerinde kadın kimliği de bu açıdan ele alınıp değerlendirilecektir. Nitekim Türklerde kadın, “vatan” la bütünleştirilen bir olgu iken İslami anlayışın ataerkil yapıyla kimlik kazandığı yörelerde, zamanla sosyal hayattan soyutlanarak ikincil plana itilmiştir. Nitekim bugün Türkiye'nin iki farklı şehrinde dahi kadına bakış açısında ve buna paralel olarak kadının edindiği konumda farklılıklar olduğu da bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla türkü metnini anlamak için kadının yaşadığı zaman dilimi, zihniyeti ve ortamı metnin anlatıldığı ortamla birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Türklerde, erkekler de kadınlar da türkü çığırır. Genellikle erkekler, sevdalandıkları güzele aşkı anlatmak ya da aşkına karşılık alamadığında çektiği acıyı dile getirmek için türkü söyler. Kadın ise erkeğini gurbete göndermiştir ya da kaybetmiştir; bu kaybın ardından tuttuğu yası anlatmak için türkü yakar. Kadınların söylediği türküler, genellikle ağıt niteliğindedir. Bazen de birbirine âşık iki gencin çeşitli nedenlerle kavuşamadığı görülür ya da başlarına üzüntü verici öyle değişik olaylar gelir ki onların hikâyesini, halk kişilerinden biri tarafından dile getirilir.

Çalışmada kadın kimliğini oluşturan unsurlar, ele alınan Denizli türkülerinden hareketle kendi içinde tasnif edilmeye çalışılmıştır. “Kadının fiziksel özellikleriyle tasvir edildiği türküler”, “Eş olarak seçilecek kadına bakış açısını ele alan türküler”, “Başlık parası, bekâret, düğün gelenek ve görenekler”, “Kadının gelin statüsünde görüldüğü türküler”, “kadının ‘gelin’ statüsünde görüldüğü türküler” vb. konu başlıkları şeklinde sınıflandırılmıştır.

2. KADININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİNİN ÖN PLANA ÇIKTIĞI TÜRKÜLER

Denizli türkülerinin birçoğunda kadın; güzelliği, gençliği, alımlılığı ve ulaşılmazlığı gibi biçimsel özellikleriyle ele alınmıştır. Talip ÖZKAN'ın derlediği “**At Bağladım Denizli'nin Hanına**” adlı türküsünde de “güzel kızlar”dan ve “güzellerin hareketliliği”nden şöyle bahsedilmektedir.

“Şeftali pazarları kuruldu kaldı

Güzellerin yazması yazıldı kaldı

...

Kurşun attım aman Sar(ı)ova'nın a yârim de düzüne

Duman mı sandın **güzel şalvarının** da tozuna

Ayrılık sürmesini çekivermiş a yârim de gözüne

Yolcular yollara enmediniz mi?

Dorum gözlü yâri görmediniz mi?” (<http://turku.denizli>)

Türküde “**güzellerin yazması, güzel şalvarı ve durum gözlü yâr**” ifadeleri sevgili olan kadın için kullanılmıştır. Sevgili olan kadın, “güzel, mavi gözlü vb.” dış görünüşüyle tasvir edilmektedir.

Osman KEMER'in Denizli Çivril'den derlediği “Havalarda Uçan Turnalar/Kazlar” türküsünde geçen;

“Yüksek yaylalardan gütsen goyunu

Duru pınarlardan versem suyunu (<http://www.turkuler.Denizli>)

Kendin güzelsin amma, bilmem huyunu” (<http://turku.sitesi.web.tr/denizli>) sözlerinde de sevgilinin dış görünüşü ön plandadır. Nitekim sevgilinin huyunun bilinmediği; fiziksel özelliklerinin öncelikli olduğu görülmektedir.

Özay GÖNLÜM'ün derlediği “Hıkkıdık Duttu Beni” adlı türküde “**zalımın gızı**” söyleminde sevgiliye bir sitem, “**galemden incedir yârimin beli**” sözlerinde de sevgilinin fiziksel özelliklerine vurgu vardır.

“Hıkkıdık duttu beni

Seni gidi **zalımın gızı**

Gitti de unuttu beni

Sabahınan esen seherin yeli

Galemden incedir yârimin beli

(aman aman aman yar)

Köşelerden melil melil bakarım

Yoksa bugün ayrılığın günü mü?

(aman aman aman yar)” (<http://turku.denizli>)

Ahmet ERİK'in derlediği “**Dağların Başındayım**” adlı türküde de delikanlı, on sekiz yaşındadır ve güzellerin peşinde olduğunu; dolayısıyla evlenmeye istekli olduğunu söylemektedir.

“Dağların başındayım

On sekiz yaşındayım

On iki yaştan beri

Güzeller (kızların) peşindeyim

...

Haydindik haydan olur (da)

Güzeller soydan olur

...

Avluda kabak kökeni

Elime de battı diken

Çirkinlerin yanında

Haydindik haydan olur (da)” (<http://turku.denizli>)

Türküde geçen on sekiz yaş, bir erkek için olduğu kadar onun gönül vereceği kızlar için de küçük bir yaşır. Ayrıca güzel kızların peşinde olan erkekler kovalayan, kızlar ise kaçan pozisyonunda görülmektedir. Kız kovalanan konumundadır; dolayısıyla erkek güçlü, kadın zayıf olarak tasavvur edilmektedir.

Özay GÖNLÜM'ün derlediği “**Denizli'nin Adım Adım Yolları**” adlı türküde ise Denizli'nin kızlarından bahsedilmektedir. Kızlar, söz konusu türküde güzeldir, eğlenceye ve keyiflerine düşkündür. Bülbül dilli olan sevgili ise “çekici” olan kadındır. “Çekici kadın”, birçok Denizli türküsünde de değişik özellikleriyle işlenmiştir. Nitekim “çekicilik”; tüm dünyada evrensel kabul edilen bir kavramdır.

“Denizli'nin adım adım yolları

Açılıp sarmıyor yârin kolları

Bülbül gibi şakır gider **dilleri**

...

Armut dalda **kız bahçede sallanır**

Bir gün olur **güzel kızlar** bollanır.” (<http://turku.denizli>)

Özay GÖNLÜM'ün derlediği “**Şu Dağlar Tepe Tepe**” adlı türküde erkeğin eşine olan sevgisini gösteriş şekli dile getirilmektedir. Ayrıca gelinin güzelliği, ay gibi güzel yüzünün oluşu, keman kaşın yay gibi oluşu şeklinde tasvir edilmiştir.

“Şu dağlar tepe tepe

Gar yağıyor serpe serpe (Gel yârim gel)

Güccük hanım uykudeymiş

Uyardım **öpe öpe**

Ağlama sarı gelin al beni

....

Güzel yüzün ay gibi

Keman kaşın yay gibi (Gel yârim gel)

Yârimle yaşadığım

Ağlama sarı gelin al beni

....

Karanfil dallanır mı?

Top zülûf sallanır mı? (Gel yârim gel)

Kendi gelen güzeli**Sarmadan yollanır mı?**Ağlama sarı gelin al beni” (<http://turku.denizli>)

Denizli/Acıpayam’dan Ali ARAN ve Nida TÜFEKÇİ’nin derlediği “**Gabardıcın Salınması Dalinen**” türküsünde “Gaşları sürmeli, gözleri sürmeli güzel” ve “Ardıç ağacından biten budaklar” sözlerinden de anlaşılacağı üzere sevgilinin yüzü tasvir edilmektedir.

“(Hey Hey) Gabardıcın salınması dalinen (Da aman)

Goç yiğidin eğlenmesi yâr ilen (Aman aman)

Gaşları sürmeli gözleri sürmeli güzel(Hey Hey) **Ardıç ağacından biten budaklar**

Yaralansın seni öpen dudaklar (Aman aman)

Gaşları sürmeli gözleri sürmeli güzel” (<http://turku.denizli>)

Acıpayam’dan Mansur Kaymak’ın derlediği “Süpürgeyi Boyadım” türküsünde de kadının güzel, süslü ve bakımlı olduğu anlaşılmaktadır.

“Sazım çiçek çıkarmış benek benek dalları

Yârim dudak boyamış, ne güzeldir alları

Kafeste bülbül olmuş, kalbim durmaz çırpını

Kınalı parmakları ne güzeldir elleri.”

“Sarışındır Kız Saçın” adlı türküde kızın saç rengi, göz rengi üzerine

“Sarışındır gız saçın

Helaldir garip başın

A kız seni seveli

Dinmez gözüm yaşı

Yeşildir gözünA kız haklıdır sözün” (<http://turku.denizli>)**3. EŞ OLARAK SEÇİLECEK KADINA BAKIŞ AÇISINI GÖSTERENTÜRKÜLER**

Özay GÖNLÜM’ün derlediği “**Evinizin Önü Gedik mi?**” türküsünde kız kaçırma olayından bahsedilmektedir. Aynı zamanda kızların “**Bizim köyün kızları birer çanak turşuya**” ifadesiyle de kızların evlenmeye istekli oluşundan ve evlilikte karşı taraftan maddi beklentisi çok olmamasından dolayı evliliklerin kolay gerçekleştiğine vurgu yapılmıştır.

“Evinizin önü gedik mi?

Gız seni bişey dedik mi?

Biyo yanağından öpmeynen

Her yannanı yedik mi?

Hop hop yârim geldi gelive
 Pencireyi deldi gelive
 Annen buben uykudeyken
Al bohçeni al da gelive

Elma attım garşıya
 Bizim köyün gızları
 Birer **çanak turşuya**” (<http://turku.denizli>)

Ayrıca bu türküde erkek, seçtiği kızı kendine kolay yollu eş etmeye çalışmaktadır. Eş seçme, aslında kültürlerarası farklılıklar gösteren bir süreçken, Denizli türkülerinde eş seçiminin genellikle fiziksel görünüm, yaş, sosyal sınıf vb. faktörler ışığında yapıldığı görülmektedir. Her toplumda evrensel olan bu seçim kriterlerinin, söz konusu türkülerde sadece etki derecelerinin değiştiği de çok açıktır.

Yine “**Evlerinin Önü Gedik mi?**” türküsünde kadın ve erkeğin fiziksel yakınlığı, erkeğin kızı ikna çabaları anlatılırken toplumun evliliklere verdiği öncelikler de göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca erkek, kendi köyünden olan kızı eş olarak seçmiştir. Görülen o ki hem geleneksel ve hem modern örüntülere sahip olan Türkiye’de eş seçiminin, ailenin ve sosyal çevrenin onayında büyük ehemmiyet taşıdığı da ortadadır.(Adak, Nurşen: Değişen Toplumda Değişen Aile, s.161)

“Damardını Doleşdim” adlı türkü kadının söylediği bir türküdür ve kadın “güzellik” yönüyle kendini ön plana çıkarmakta; hatta bunu yaparken de ablasıyla kendini kıyaslamaktadır.

“Bahçe bahçe gezerim
 Bahçede **boncuk** dizerim
 Alcesen sen beni al
 Ben **ablamdan güzelim**” (Tartılacı, 2000: 71)

“Çeşme Türküsü”nde de sevdiğini başkasına kaptıran erkeğin, evlenen kıza boşandığı takdirde alabileceğini anlatan türküdür. Türkü şöyledir:

“Dikenli yazıda güderim kuzu
Ben de alamadım, sevdiğim kızı,
 A kız benim ile konuşacaksan
 Çeşme başına gel bazı bazı

Hendeğin dibinden kaldırdım tavşan
 Verem olur a kız senin ardına düşen
 Kocan ile geçincemen yok ise
Alırım sevdiğim, kocandan boşan.(Kaptan, 1988:212)

4. KADININ EV EKONOMİSİNE KATKISININ BAHSEDİLDİĞİ TÜRKÜLER

Sıdika Saraçoğlu’nun derlediği “**Güssün (Len Nassın Hurşit)**” adlı türküde “Güssün hem ev işleri yapan, hem öküzleri güden ve onların bakımını yapan bir kadın” olarak karşımıza çıkmaktadır. Güssün’ün kocası Hurşit de değirmene un taşımaktadır. Görülen o ki, evin geçimini karı koca birlikte sağlamaktadır ve kadın da kocasıyla birlikte evin ekonomisini sağlamaktadır.

“Güssün gız Güssün
 Sen gidersen de bizim öküzleri kim gütsün of of
Boynu boncuklu gelin sürmelim

...

Nassın Hurşit nasılsın?

Değmene de buğdey daşırsın

Buğdeyi de yere dökünce

Sen gafeni de gaşırsın

Len nassın Hurşit nasılsın?" (<http://turku.denizli>)

Denizli/Buldan'dan Rıfat YÜCE ve Nihat KAYA'nın derlediği "Et Aldım Elim Yağlı" adlı türküde "Şal guşak belde bağlı" ifadesi kızın gelin olma zamanının geldiğini ifade etmektedir. Aynı türküde "Nasıl gaçıverdın beğendin de kürek sakalı" ifadesinden de kızın "kürek sakalı" olan bir delikanlıya kaçtığı anlaşılmaktadır.

"Et aldım elim yağlı

Şal guşak belde bağlı

Gız ben seni (Yemin Olsun) alcem ya

Başım askere bağlı

...

Öte yakalı yandım amanın beri yakalı

Nasıl gaçıverdın beğendin de kürek sakalı" (<http://turku.denizli>)

5. BAŞLIK PARASI, BEKÂRET, DÜĞÜNDEKİ GELENEK VE GÖRENEKLERİN ANLATILDIĞI TÜRKÜLER

Küçük yaşta evlendirilen, başlık parası için satılan, istemediği biriyle evlendirildiği için ölümü göze alan Türk kadınının yaktığı ağıtlar ve söylediği bu türküler araştırma konusu olmuştur. Kadının çok küçük yaşta zorla evlendirilmesi, başlık parası için satılması, çok zengin biriyle evlendirilmesi, hiç istemediği biriyle evlendirilip de intihar etmesi gibi dolaylı şiddet bu türkülerde de ön plandadır.

"Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar" türküsü başlık parası uğruna satılan ergenlik çağına henüz girmiş bir kızın öyküsüdür.

"Ağ elime mor kınalar yaktılar

Gaderim yok gurbet ele saldılar

On iki yaşında gelin ettiler

Ağlar ağlar gözyaşımı silerim

Merdivenden endim endim yıkıldım

Mevlam izin verdi gine dikildim

Her çiçekten aldım aldım takındım

Gırmızı gül sende galdı tamahdım

Yüce dağ başında asmalı pınar

Asması yıkılmış suları hurlar

Galındı gal gal süpürge çaldığım evler

Başım alıp gurbet ele giderim" (Kaptan, 1988: 203)

Denizli/ Acıpayamlı Veli ACIMAZ'dan Özay GÖNLÜM derlediği “Tepsi de Tepsi Fındıklar” türküsünde ise başlık parasından bahsedilmektedir. Başlık parası toplamaya çalışan aile parayı toplamada zorlanmaktadır.

“Tepsi de tepsi fındıklar
Ayşe de Veli agamı gıdıklar

Aman aman Ayşem şanına
Nasıl çıkken Veli agamın yanına hey
Aman aman Ayşem nar diye
Nasıl gelcen Veli agama yar diye

Denizli Acıpayam arası

Veli agam nerden bulcek başlık parası

Tepsi de tepsi pırasa,
Ufecicik yaprağına gar yağsa
Ayşe gız da gocasız galsa,
Gece gündüz veli agama yalvarsa”

Denizli/ Acıpayam/ Kelekçili Osman Acar'dan Özay GÖNLÜM'ün derlediği “**Bir Yayla İsterim Yörük Gonmadık**” türküsünde geçen “**Ben bir yâr isterim eller değmedik**” ifadesi kızın bekâretinin önemini vurgulamaktadır.

“Bir yayla isterim yörük gonmadık
Menevşe isterim boyun eğmedik
Ben Bir Yâr İsterim **Eller Değmedik**”

“Et aldım elim bağlı” türküsünde de bekâreti çağrıştıran “Şal kuşak belde bağlı” ifadesidir. Türküde ifade şöyle geçmektedir:

“Et aldım elim bağlı
Şal kuşak belde bağlı
Kız ben seni alırdım
Başım askere bağlı” (Tartılcı K., 2000: 60)

“**Seyirttim Çıktım Hanaya**” adlı türküde de “**Yengesiz kız gelin olmaz**” ve “**Dayısız hiç ata binmez.**” ifadeleri kızın gelin olma sürecini anlatmaktadır. Kız koca evine girene kadar, kendi dayısı ve yengesi ona eşlik etmektedir. Bunun nedeni ise kızın yalnızlık hissetmesini önlemek; psikolojik olarak ona destek vermektir. Kızın koca evine girdiği düğün günü de yengeler erkek evinde kalır. Gerdek ertesi bekleme olayı, bekâretle ilgili bir süreçtir. Kızın dayısının gelini ata bindirmesi ve yengenin kızla erkek evine gidişi, “Biz kızımızı yetiştirdik, büyüttük, namuslu bir şekilde size gelin verdik” anlamındadır.

“Seyirttim çıktım hanaya
Yem döktüm allı danaya
Yengeler gelsin kınaya
Yengesiz kız gelin olmaz
Dayısız hiç ata binmez

Git gelinim sağlığınan
 Sil gözünü yağlığınan
 Babası evin beyenmemiş
 Kocam evi deyip gider” (Kaptan, 1988: 220-221)

“Gelin Okşaması türkülerinde de benzer bir ifade vardır. Yukarıdaki türküdeki dayının, yengenin yerini bu türküde amca almıştır. Türkü şöyledir:

“Biner atın etlisine
 Gider yolun otlusuna
 Bak şu koca dertlisine

Amcasız kız gelin olmaz

Amcasız kız ata binmez” (Tartılacı K., 2000: 62)

Acıpayam yöresinden derlenen “**Desti İçinde Bekmez”** adlı türküde de; gelin olmanın gelenek göreneklere uygun şekilde ve herkese duyurularak yapılması istenir. Bu uygulamalardan biri de davulsuz düğünün olmamasıdır.

“Desti içinde bekmez
 Bir bekmez bize yetmez
 Bizim köyün kızları hay

Davulsuz gelin gitmez” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Denizli Sarayköy’ün yöre ekibinden Muzaffer Sarısözen’in derlediği “Salına Salına Girmiş Bahçaya” adlı türküde aile, kızını başlık parası karşılığı evlendirmektedir. Kızın gelin gideceği evin zengin olması önemli bir kriterdir.

“Salına salına girmiş (Gelinim) bahçaya

Al kırmızı gül toplamış (gelinim) bohçaya
 Anası da satı satıvermiş **bir kese akçaya**

...

Ağlama gelinim sızlama gelinim

Ben gine gelirim

...

Altun tas içinde (gelinim) kınam ezerler

Gümüş tarağı ile zülfün çözerler

Ak gerdana altun inci boncuk dizerler” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Türkülerde aşık olduğu kıızı sevmesine rağmen ailesinin rızasıyla alamadığı kıızı kaçıran, sonrasında kıız aşkına vurulan ve cinayete kurban giden erkekler vardır. M. Ali ATAR’dan derlenen “Kızıloğlan Tepesi” türküsü buna örnektir.

“Kızıloğlan tepesi düzünden endirdiler

Pirinç pilavı yedirdiler

Çakır Ayşe’nin yüzünden

Sulu Osman’ı **vurdular”** (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

6. KADININ “GELİN” STATÜSÜNDE GÖRÜLDÜĞÜ TÜRKÜLER

Özay GÖNLÜM’ün derlediği “Ört Üstünü Yorganı” adlı türküde de gelin, “boynu boncuklu gelin” dir ve gelin “**Aşağ’ mehellenin de sefirek benli Ayşe’si**” şeklinde tasvir edilmektedir. “Boynu boncuklu gelin”, süslü ve eğlenceli gelindir.

“Ört üstünü yorganı güzel üşüme

Dün ağşam da girdin a gızım benim düşüme

Boynu boncuklu gelin gelivendik fingilde

...

Meşesi meşesi yayla meşesi

Aşağ’ mehellenin de **sefirek benli** Ayşe’si of of

Boynu boncuklu gelin gelivendik fingilde”

“Akşam akşam pencereni tepmeli

Durup durup ah Dudu Kızı **öpmeli**

Nerelisin Dudu kız nereli

Verem oldum kız

Ben sana gönül vereli” (Koyuncu: 2014: 76)

7. KIZ KAÇIRMA OLAYININ ANLATILDIĞI TÜRKÜLER

“**Uzadım Gamış Oldum**” türküsünde geçen “**Ben yandım deyze gızına**” ifadesinden anlaşılan da yörede akraba evliliğinin devam ettiği yönündedir. “**Gocuman gız**”, yaşını almış yetişkin kız demektir. “Gocuman gız”ı kaçırmak ise, yine kız kaçırmanın yörede yaygın olduğunun bir göstergesidir. Kızın kendisinin gönüllü kaçması ise; düğününün olmaması, çeyizinin kıza verilmemesi; dolayısıyla kızın yaptığı hareketten dolayı cezalandırılması şeklinde görülür. Okutulmayan, başlık parası nedeniyle zorla evlendirilen, tarlada, evde ağır işçi gibi çalıştırılan kadının dramını, isyanını ise Acıpayam’dan derlenen “Kara Kara Kazanlar” türküsünde görmekteyiz.

“Karşıdan eşek gelir hayda

Yuları gevşek gelir hayda

Kocaya kaçan kıza hayda

Yamalı döşek gelir hayda (Tartılacı K., 2000:77)

Mansur Kaymak’ın Acıpayam yöresinden derlediği “Elma Aldım Elmadan” türküsünde de “kız kaçırma” yoluyla kısa yoldan evlilik üzerinde durulmaktadır.

“Elma aldım elmadan

Dalların gırmadan

Gız ben seni gaçırcem

Annen buben görmeden” (Tartılacı K., 2000:59)

Yamalı döşek gelir hayda” dörtlüğünde geçen “Yamalı döşek gelir hayda” ifadesi kaçan kıza yamalı döşegın dahi çok olduğunu ima etmektedir. Burada kızın geleneklere göre evliliğinin olması gerektiği, aksi takdirde cezalandırıldığı vurgulanmaktadır.

“**Kaçındasın Gelin Ümmü**” türküsünde de başka birini sevdiği halde istemediği kişiyle evlendirilen kadın, evlendiği gece sevdiği kişi tarafından kaçırlır. Erkek sevgilisini atıyla kaçıran kadınla birlikte geçmekte olduğu nehre düşer ve boğularak ölür. Türkü, bu erkeğın ağzından hapiste yazılmıştır.

8. KÜÇÜK YAŞTA EVLİLİKTEN BAHSEDEN TÜRKÜLER

Denizli'nin Çivril ilçesinden derlenen Hüseyin DURSUN ve Ali CANLI'nın derlediği “Ak Koyunun Aklı” adlı türküde de küçük yaştaki sevgiliden bahsedilmektedir.

“Ak koyunun aklı”

Çıktım ceviz dalına

Dalları almaz beni

Benim **yârim küçücük**

Kolları sarmaz beni

Tenekede katıran

Yan gelip de oturan

Yandım basma değil mi? (Keyfine düşkün olan)

Hovardayı batıran” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Denizli/Çivril'den Muzaffer SARISÖZEN'in Musa KOÇ ve Ali KIRAN'dan derlediği “**Entarisi Pembeden**” türküsünde de erken yaşta gelin olmak ya da evlendirilmekten bahsedilmektedir. “Entarisi pembeden” ifadesi ise çocuk yaştaki gelinin çok ağır bir yükün altına girdiğine işaret etmektedir. Söz konusu türküde kullanılsa da on üç, on dört yaşlarındaki genç kızlar için türkülerde “ferik” ifadesi kullanılmaktadır.

“Entarisi pembeden

Nikâh oldu giymeden

Dünyada yaktın beni

On beşine girmeden

Vay sürmelim vay güzelim yola gidelim yola

O beyaz kollarımı dola boynuma dola” (Kaptan, 1988:210)

“Palanganın Evleri” adlı türküde de on beşinde sevilen bir kızdaki bahsedilmektedir.

“Palangadan toz kalktı

Kesireden kız kalktı

Onbeşinde yar sevdim

Cümle âlem göz kaktı” (Tartılacı, 2000: 73)

9. AİLE VE SOSYAL HAYATTA KADINDAN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNİ BEKLEDİĞİ DAVRANIŞ KALIPLARININ ÇİZİLDİĞİ TÜRKÜLER

Özay GÖNLÜM'ün derlediği “Uzadım Gamiş Oldum” türküsünde anlatılan kızlar, konuşkan, tatlı dilli kızlardır. Türküde geçen “**Gınalı koyun gibi**” ifadesi gelinin eşine ve doğacak çocuklarına kurban olması gerektiğine vurgu için kullanılmıştır. Görülen o ki kadının vazifesi bellidir ve sınırları çizilmiştir. Kendi bedenini kontrol ediyormuş gibi görünse de kadın, bedeninin kontrolünü erkeğin eline bırakmıştır. Şöyle ki erkek, kendi soyunu devam ettirmek ve mirasını kendi soyundan birine bırakmak için tek eşli evliliği tercih ederek kadını cinsel denetim altına almaktadır. Kadın da bu bakış açısıyla bakıldığında tek eşlidir ve özellikle erkek çocuk doğurmak zorundadır. Kadının bu baskı altında kalışı dahi aslında yönetilmesi anlamına gelmektedir. Her yönüyle üretken olan kadın, aile içine kapanmaya zorlanmakta ve orada çok önemli birçok görevi yüklenmekle sorumlu tutulmakta; dolayısıyla da evle bütünleşmektedir. Ayrıca “Gınalı Koyun Gibi” türküsünde de “teyze kızına yanmak” ifadesinden de akraba evliliklerinin normal karşılandığı anlaşılmaktadır.

“Mili mili millidir
Gocuman gız dudu dudu dillidir
Başında **on yedi güllüdür**
Yörüşünden bellidir

Şu dağlar oyum gibi (Haydi haydi)
Bizim köyün kızları
Gınalı goyun gibi (Amanin)

Cilve nazına
Ben yandım **deyze gızına**
Gocuman gız ben seni gaçırcem
Buban gelsin sözüme” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Denizli/Sarayköy'den Rüştü Demirci ve Adnan Ataman'ın derlediği “**Hamamın Gubbeleri Kireçten Olur**” adlı türküde de kızın çok gezeninin hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da kızların günlük yaşamındaki hareket alanının kısıtlandığı anlaşılmaktadır.

“Hamamın gubbede gubbeleri (Amanın da) kireçten olur
Kızların (**Serbeste**) **serbestleri (Amanın da) yürüyüşten olur**
İki de turnam turnam gelir (Amanın da) akli kareli
Birini bildim (Aman amanın da) bilmem biri nereli” (<http://www.turkuler.com>)

10. ERKEĞİN POLİGAMİ YAŞAMINI OLAĞAN KARŞILAYAN TÜRKÜLER

Denizli/Sarayköy/Salnaz köyünden Rüştü DEMİRCİ ve Ahmet YAMACI'dan derlenen “**Ben Bir Yeşil Fenerim**” adlı türküde erkeğin ilgilenebileceği ya da istediğine gönül verebileceği şeklinde bir sınırsızlık görülmektedir. Kadına sınırları çizilen “cinsellik” ile ilgili olarak erkeğe aynı sınırın çizilmediği de türkünün ikinci dörtlüğünde hissedilmektedir.

“Ben bir yeşil fenerim (amman ye le ye le lom)
Hem yanar, hem sönerim (haydi ye le ye le lom)
Ben nişanlı değilim (amman ye le ye le lom)
Kime olsa dönerim (haydi ye le ye le lom)
...
Aman benim ipeğim (amman ye le ye le lom)
Derdimi kime dökeyim (haydi ye le ye le lom)
Al yanağın dururken (amman ye le ye le lom)
Yâr nerenden öpeyim (haydi ye le ye le lom)” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Denizli/Acıpayam'dan Hüseyin AKTEKİN, Süleyman UĞUR ve Nida TÜFEKÇİ'nin derlediği “**Evlerine Ben Varamadım Davşandan**” adlı türküde “**Cavırım gızı**” ifadesi, yabancı ya da göçmen olan kız için kullanılmıştır.

“Evlerine de ben varamadım de davşandan
Oğlumuz güççücük uyumuş da galmış da akşamdan
...
Evlerine de ben varamadım da köpekten

Cavırım gızı fistan da giymiş de ipekten

...

Evlerine de ben varamadım da horazdan

Cavırım gızı uyumuş da kalmış da gurazdan

...

Evlerine de ben varamadım da arımdan

Güçücüğüdüm ayırdılar da yarımından” (<http://turku.denizli>)

Denizli/Honaz Ali ÇAKMAK’tan Özay GÖNLÜM’ün derlediği “**Fatma Gıza Su Yolunda Gavuştum**” türküsünde kızın adının çıkması sonucu sevdiği kızı alamayan bir erkeğin, kızdan sonraki yaşamında gerçekleştirdiği evliliğin kötü olduğu yaptığı anlatılmaktadır.

“Fatma gıza su yolunda gavuştum

Fatma aşşağı ben yukarı savuştum

Ben Fatma'yı **bir kötüye değişdim**

Damalsın Fatma gelin damalı

Bu canımı yoluna da gurban gomalı

Gar beyazı Fatma gızın yolları

Elini açmış Mevla’sına yalvarı

Beş endaze Fatma gızın şalvarı” (<http://turku.denizli>)

11. KUMADAN BAHSE DEN TÜRKÜLER

Halk ozanı Ali Taş’ın derlediği “**Söğüdün Dalına Konan Kuş mudur?**” türküsünde kadınların ikinci kadınları kabullenişlerinin bir yansıması olarak “**Kumalar yaylasının gülüne benzer.**” ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz. Bu ifade de ikinci eşlerin halk arasında kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

“Karşıdan gelen de geline benzer,

Saçları sazımın teline benzer,

Ben yârimi, nerde görsem tanırım

Kumalar yaylasının gülüne benzer.”

Denizli/Çivril ve Çal yörelerinden Sıdika SARAÇOĞLU’nun ve Muzaffer SARISÖZEN’in derlediği “**Senin Dükkân Benim Dükkân Demirden**” adlı türküde kızların giyim kuşamında toplumsal şekillendirmenin olduğunu görülmektedir. Kılık kıyafette kuralları koyan ise yine erkeklerdir.

“Senin dükkân benim dükkân demirden

Kaşlar değil gözler beni delirden

Sen değil misin pencereden el eden

Ak elleri on parmağı kınalı

Benim sevdiceğim keklik simalı

Keten gömlek geyme dedim geymişsin

Yenlerini oyma dedim oymuşsun

Ben gideli bal kaymağa dönmüşsün

Kaymağın üstünde bal eğlenir mi?

Çirkinin yanında yâr eğlenir mi?" (Kaptan, 1988:204)

Denizli'den Özey GÖNLÜM'ün derlediği **“Yaveş Yaveş Esen Seher Yeli mi?”** adlı türküde gurbete giden kızın sevdiğini unutmaması ve yavuklusunun kızı, vefasız olmakla suçlayışı anlatılmaktadır.

“Yaveş yaveş esen seher yeli mi?

Benim gönlüm divane mi deli mi? (Aman aman aman yar)

Galk gidelim gara gözlüm burladan

Çekilip durmuyor gurbetin halı (Aman aman aman yar)

Hıkkıdık duttu beni

Duttu da guruttu beni

Seni gidi **zalımın gızı**

Gitti de unuttu beni

Sabahınan esen seher yeli

Galeminden incedir yarımın beli (Aman aman aman yar)

Köşelerden melil melil bakarım

Yoksa bugün ayrılığın günü mü (Aman Aman Aman Yar)” (<http://turku.denizli>)

12. EROTİK İFADELERE YER VEREN TÜRKÜLER

Bazı türkülerde erotik ifadelerin rahatça kullanıldığı görülmektedir. Denizli Çivriilli Osman Demir'den derlenen **“Suya Giden Gelin”** türküsünde”; **“Gül mememin ucu, burnuma kokar”** ve **“Gül meme koynunda kokulu gelin”** ifadeleri cinsel içerikli söylemlerdir.

“Sabah erken suya giden ne bakar,

Çiğirimden damlam damlam kan akar,

Gül mememin ucu, burnuma kokar

...

Aynası belinde sokulu gelin

Gül meme koynunda kokulu gelin” (<http://www.turkuler.com>. Denizli)

Acıpayam Gireniz yöresi Ramazan ÜNAY'dan derlenen **“Sıra Sıra Ardıçlar”** türküsünde **“Gül meme koynunda kokulu gelin”**; Acıpayam Gireniz'den Ramazan ÜNAY'dan derlenen **“Sıra Sıra Ardıçlar”** türküsünde de **“Aman, gül memeli kızlar”** ifadeleri de yukarıdaki türküde olduğu gibi kadının memelerinden bahsetmektedir.

“Sıra sıra ardıçlar

Esger oldu gardaşlar

Beni de baştan çıkaran

Aman, gül memeli kızlar”

Saç üstünde kavurma

Gız saçını savurma

Eğer alır kaçarsam

Anne diye bağırma” (Tartılacı, 2000: 95)

Acıpayam yöresi atışma türkülerinden biri olan dörtlükte de “Ak memenin üstünde beni gaflet bastı” ifadesi de yine cinsel içerikli bir söyleyiştir.

“Köprünün altı testi

Çiçekli şalvar esti

Ak memenin üstünde

Beni bir gaflet bastı”(Tartılcalı, 2000: 70)

“Kiremit” adlı türküde ise “Ak göbeğin üstünde” ifadesi kullanılmıştır. Kadının teni “şeker tadı”na benzetilerek erotik çağrışımlarda bulunulmuştur.

“Gökte yıldız yüz altmış

Mevlam neler yaratmış

Ak göbeğin üstüne

Gümüş kemer bağlamış

...

Dam başında dudu var

Dudu kızın adı var

Eğil bir yol öpeyim

Sende şeker tadı var” (Tartılcalı, 2000: 93)

Bu ifadelerde de kadının bedeninin kontrolünün erkeğin elinde olduğu açıktır. Nitekim erkek bakış açısı kadının bedenini müstehcen ifadelerle tasvir edebiliyorken aynı rahatlık kadın için yoktur.

Acıpayam’dan derlenen “**Alâattin’e Vardım Durmadım**” türküsünde ise tecavüz olayı anlatılmaktadır. Türküde eşkiyalar, Alaattin’in annesine işkence ve tecavüz ederler, o da eşkiya olur ve onları öldürür. Öyle ki “Arkıdeşim düşmanımış bilemedim, aman aman of of” ifadesi zulmü anlatmak için kullanılmış bir ifadedir.

“Alettin’e vardım emme durmadım aman aman of of

On yedi yerimden kurşun yedim ölmedim

Arkıdeşim düşmanımış bilemedim, aman aman of of

Gel gardeşim hallerimi sor benim aman aman of of” (Kaptan, s.33)

Yukarıda incelediğimiz türkülerden anlaşılmaktadır ki türkü üretiminin gerçekleşmesi, ortaya çıkması aşamasında kadın; türkü yakıcı ve türkülerine konu edilen olmak üzere iki kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da türkü söyleme geleneğini yoğun biçimde etkilemektedir. Kadını anlatan türkülerin çoğu, kadına bakış açısından da anlaşılacağı üzere erkekler tarafından söylenmiştir.

13. ERKEĞİN KADININ GÖZÜNDEN ANLATILDIĞI TÜRKÜLER

Kadının ağzından erkeğin anlatıldığı türküler de vardır. Bu türkülerden biri Acıpayam Alâeddin’den Mansur Kaymak’ın derlediği “**Yüzüğüm Var Al Taşlı**” türküsüdür. Bu türküde kadının erkeğe bakış açısını görmek mümkündür. Kadın için önemli olan erkeğin fiziki görünüşünden ziyade gönlünün sevdiğinin kendine eş olmasıdır.

“Fistanım yeşil olsun

Parası peşin olsun

İstemiyom **zengine**

İlle **sevdiğim** olsun” (Kaptan, 1988:205) dizelerinde kendini isteyen zengin erkeği tercih etmeyen kadının sevdiği kişiye varmak istediği anlaşılmaktadır.

“Denizli’nin Adım Adım Yolları” adlı türküde erkeğin bilgili olmasının istendiği, kötü alışkanlıklarının olmasının istenmediği vb. özelliklerin anlatıldığı türkü şöyledir:

Evlerinin önu bulgur kazanı

Herkes sever okuyanı yazanı

Kimse sevmez meyhanede gezeni (Tartıcalı, 2000: 97)

Görülen o ki kadının türkü yakıcı kimliğinde ortaya çıkan en belirgin özellik, kadının dünya görüşü içinde erkekten istenenlerdir. Kadın; gözlemlediği nesnel çevreyi, sosyal olayları, duygularını yöresel diyalektiğini kullanarak ustaca harmanlar. Bunu da anlaşılır bir Türkçe ile gerçekleştirir.

“Sürmeli Gelin” türküsünde de erkek, sevdiği kız olmazsa dünya malı mülkü olan hiçbir şeyi istememektedir. Erkek için önemli olan aşkına kavuşmasıdır.

“Sudan mı geliyon sürmeli gelin.

Sen benim olaydın, **malı** neyleyeyim.”

Karşıda gül kırmızı

Eladır yârin gözü

Yiğit **malı** neylesin

Verin sevdiği kızı (Tartıcalı, 2000: 66)

14. SONUÇ

Sonuç olarak kadın, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kültürel, sosyolojik, ekonomik vb. boyutlarda ele alınıp değerlendirilebilecek bir kavram olarak güncelliğini korumaktadır. Toplumsal yaşamdaki her alanda kadınlar ezilen, yoksunluk çeken, ihmal ve istismara uğrayan bu olgunun bir anda değişmesi mümkün görünmemektedir. Nitekim kadın Türk örf ve âdetinde annedir, teyzedir, haladır, eştir, ninedir, kayınvalidedir. Kadın, Türk devletlerinde yönetimde dahi yer alan bir hatunken günümüze kadarki süreçte yavaş yavaş arka plana itilmiştir. Bunun nedenleri arasında anaerkil yapının ataerkiye dönüşmesi olabileceği gibi İslamiyet’in de etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Türküler, kadının kendi dünyasını ve kadınla ilgili söylemleri barındıran kaynaklar olarak Türk toplumunu da gözler önüne sermektedir. Türkülere bakıldığında, kadının özlem ve istekleri ya da gerçekte olmasını düşlediği yerler aslında çok net anlaşılmamaktadır. Türkülerde konuların büyük çoğunluğunun kadın üzerine kurulu olması bile, kadının toplumdaki yüzdesinin ve değerinin göstergesidir. Erkek çocuk, kardeş ya da eş en hüznü ve üzüntülü durumlarında kadından yardım istemektedir. Ayrılık, sıla vb. konulu türkülerde kadın, gurbette yaşanan zorlukların belirtilmesinden ziyade kendisinden bahsedilen, sılada kalan, özlem duyulan, ana, sevgili ve eş kimliği ile gurbet temasının önündedir. Aşk ve seveda türkülerinde de nesnel ve görsel güzelliği çizilen kadın, çoğu kez de erotik olarak abartılan cinsel kimliği ile de ortaya çıkmaktadır. Birçok türkülerde de kadının cinselliğinin öne çıkarılması, toplumun bakış açısının tipik bir yansımasıdır.

“Kadın”ın konu alındığı türkülerden hareketle farklı konu başlıklarının üretilmesi mümkündür. Bu başlıklardan biri; türkü üretiminin gerçekleşmesi ve ortaya çıkması aşamasında kadının türkü yakıcı ve türkülere konu edilen olmak üzere iki kimlikle karşımıza çıkmasıdır. Makalemizde ele aldığımız Denizli türkülerinde kadının konumu, erkeklerin kadına yaptığı benzetmeler dahilinde türkülerde “başlık parası, çok eşlilik, kız kaçırma, kadının isteği dışında evlendirilme, tecavüz ve cinsellik” gibi olgularla daha alt başlığa indirilen tespitler yapılmıştır.

Bu olguların tespitinde kadın üzerine kurulu olan çoğu türkü dahi, kadının toplumdaki statüsünü ve değerini göstermektedir. Örneğin Denizli türkülerinin aşk ve seveda ile ilgili olanlarda “kadın” nesnel ve görsel güzelliği vurgulanan; hatta bazen müstehcenlik derecesinde abartılan cinsel kimliği ile ortaya çıkarılmaktadır. Bununla birlikte kültürel açıdan da kadın; toplumun düğün dernek kültürü, yemek kültürü, giyim kuşam kültürü gibi unsurlarını da yansıtan bir unsurdur. Bu kültürel unsurların kadın üzerinden aktarılması, toplumun devamlılığında kadının yerinin önemli olduğuna da işaret etmektedir. Hatta toplumun yapı taşı olan ailenin sürekliliğinde ve çocuğun eğitiminde ağırlıklı olarak kültürel aktarım görevinin de kadına verildiğini göstermektedir.

Dikkatimizi çeken hususlardan biri; Türkülerin birçoğunda kadınla ilgili cinsiyetçi söylemlerin olması, bu söylemlerin de davranışa dönüşmüş şekillerinin görülmesidir. Bu durum; özelde Denizli; genelde Türk toplumu açısından kadınların kültürel kodlarına işaret etmektedir. Aynı zamanda da kadına davranış reflekslerinin nasıl olması gerektiği de çok net aktarılmaktadır. Aşk ve seveda türkülerinde nesnel ve görsel

güzelliği vurgulanan, hatta çoğu kez anlatımı müstehcenlik derecesinde abartılan cinsel kimliğin rahat ifade edildiği türküler de kadının “obje” olarak değerlendirilişini göstermektedir. Genellikle türkülerde söyleyenin tamamen eril bir nitelik taşıması en çok gözlenen durumdur.

Kadın ağzından söylenen bazı türkülerde de daha çok kadının iç dünyası ve görüşleri vardır. Kadının söz söyleme ustalığının da ortaya çıktığı bu türkülerde kadın, erkekle ilgili özel duygularını yalın, gerçekçi ve sıcak ifadelerle anlatmaktadır. Kadın gözlemediği nesnel çevreyi, sosyal olayları, duygularını ustaca harmanlamakta ve sade bir Türkçe ile gerçekçi bir şekilde aktarmaktadır. Görülen o ki; türkü üretiminde kadın, türkü yakıcı olduğu kadar, ailesini ve sosyal çevreyi idare edici bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer durum da bazı türkülerdeki bu eril yaklaşımlar, kadın tarafından da olağan görülme ve kabullenilmektedir.

Konulara göre sınıflandırma yaparsak; kadının fiziksel özelliklerine yer veren, cinsellik içeren, ikinci kadına ya da ikinci evliliklere yer veren, törelere göre kadını sınırlandıran türküler tespit edilmiştir. Ancak bu konuları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Günümüze kadar kadınlar, erkeklerin onayladığı konularda biyolojik yapılarına dayalı bir kimlik oluşturmuşlardır. Bu anlamda kadına bireysel özelliklerini gerçekleştirdiği alanlardaki aktifliği yerine anne, eş, kız kardeş olarak yaklaşılmakta ve bu kimlik yapısı zaman içinde yeniden üretilmektedir. Kadınların kendi iradelerine bağlı bir kimlik oluşturmalarında ise ataerkil düşünce yapısı bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu türkülerden yola çıkılarak denilebilir ki Denizli yöresinde de kadınlar, çocuk yaşlarından itibaren örfi normlara göre yetiştirilmişlerdir. Öyle ki kadınlar, erkek egemen kültürü kabul etmişler ve bu sisteme karşı koyma fikrine asla kapılmamışlardır. Onlar aile içinde bile çocukluktan itibaren “gelin” statüsüne ulaşacak şekilde düşünülmüş; bir türlü “birey” statüsüne de çıkamamışlardır. Erkek evlendiğinde yuva kurarken kadın sadece yuva kurmakla kalmamakta, erkeğin ailesine ait kabul edilmektedir. Kadın, özellikle hizmet yönüyle anlam kazanan bir kişidir. Bu nedenle gelinin erkek evindeki her hareketine evdeki tüm bireyler müdahale edebilir; hatta yer yer kadın övülebilir, yer yer yerilebilir.

Türkülerimizin kültürel miras olduğu noktasında hareket ederek; türkülerde kadın kimliğinin toplum içindeki rol ve sorumluluklarıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Nitekim kadın çocukluk döneminden yaşlılık dönemine kadar olan süreçte farklı konulardadır. Aile ortamında kız çocuk; evlilik ortamında eş, büyük ailelerde gelin, yaşlılıkta kayınvalide olmaktadır. Daha çok kırsal kesimlerin yaşantısını yansıtan türkülerimizde ise kadın, eşi ve çocukları için zor olan durumlarda sorumluluğu üzerine alandır. Kadınlar, bu noktada genellikle çaresizdir. Kadınlara ilgili diğer göze çarpan husus ise; erken evliliklerdir. Bilinen o ki erken evlilik konusu toplumların gelişmişlik düzeyiyle alakalıdır ve çok ciddi sosyal bir problemdir. Denizli türkülerinde gördüğümüz bu durum da toplumun gelenek yapısıyla yakından ilgilidir. Öyle ki erken evlilikler bugün de devam eden bir gerçekliktir.

Kız çocuklarının “çocuk gelin” olmasının başlıca sebepleri arasında; geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı, evlilik dışı gebelik ve geleneksel yaşayışta hâkim olan kocaya itaat gelmektedir. Genellikle erkek belirli bir düzeye kadar öğrenim görüp askerliğini yaptıktan sonra evlenirken kızlar öğrenimlerini daha erken yaşta bırakabilmektedirler. Dolayısıyla çalışma yaşamlarına katılmaları da beden gücüyle olmaktadır. Türklerin kültürel hayatında kadının özlemi, istekleri, hayatta ilgili beklentileri gerçekle bağdaşmamakta; daha çok erkeğin düşlediği hayatta rollerini almaktadırlar. Bu durum da günümüzde dahi kadına verilen değer bir göstergesi olmaktadır.

Türkülere işlevsel açıdan bakıldığında ise günümüz sosyal yaşamını çok da yansıttığı söylenemez. Denizli türkülerinin birçoğu sadece kırsal kesimdeki kadının dünyasından kesitler sunarken, kentli kadına yer vermemektedir. Toprakla uğraşan kadın ve erkek bir arada iş işleyen kırsal yaşam kültürüne sahipken kadına bakış konusunda feodal duygularla hareket etmektedir. Bu da türkülerin üretim şekliyle ilgilidir. Nitekim kentli olmaya çalışan erkek de kadına bakış açısını modern hayattaki rahatlığıyla şekillendirmektedir. Öyle ki bir eşi olan erkek, ikinci bir kadınla da yaşayabilmektedir. Diğer tarafta çalışan kadın ise, çalışmanın yükünün üzerine çocuklarının bakımını ve ev işlerinin yükünü üzerine almak zorunda kalmaktadır. Nitekim bu sorunlar türkülerimize yansımaya konu olmaktadır ve ayrı bir çalışmanın konusudur.

Son olarak kadının; akıl, irade, yetenek sahibi ve dirayetli olma yönüyle hiçbir konuda erkekten geride olmaması gerekir. Genelde Türkiye’de, özelden Denizli’de ataerkil kültüre eklenen ataerkil dini söylemler birlikte kadının konumu değişmiştir. Oysaki kadın korunması gereken bir varlık değildir; nitekim bir kadının kimden ve neden korunacağı da çok düşündürücüdür. Bu sayede kadın, toplumsal alanda denetlenen, sınırlanan, haklarının ve konumunun kısıtlanmasına, varlığının yok sayılmasına gerekçe hazırlanan olmaktadır. Fakat erkek söz konusu olduğunda böyle bir korku ve ihtimal ortadan kalkmaktadır.

Çünkü toplumsal değerlere göre; ırz, namus ve iffet gibi ahlaki değerlere sahip çıkması gereken özne kadınsa bu değerleri çığneme hakkını elde eden nesne erkek olmaktadır. Aksi söz konusu olduğunda ya da gerçekleştiğinde ise kültüre göre erkeklerin kadına şiddet uygulama haklılığı ortaya çıkmaktadır. Bu şiddetin nedenleri de psikolojik, biyolojik, sosyolojik açıdan incelenmesi gereken bir konudur. Türkülerde dikkatimizi çeken şiddet de; gönüllü olmayan kızı kaçırma, yaşça kendinden büyük olan kişilere başlık parası karşılığında kızı verme, kızın istenmeyen birine verilmesi neticesinde kızın düğün günü sevdiğine kaçması ve sonrasında öldürülmesi vb. durumlar şeklinde görülmektedir.

KAYNAKÇA

ADAK, N. (2012) **Değişen Toplumda Değişen Aile**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

KAPTAN, Ş. T. (1988) **Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri I**, Denizli.

KOYUNCU, A. (2014) **Halk Edebiyatı ve Folkloru**, Denizli Büyükşehir Belediyesi, Denizli.

TARTILACI, K. (2000) **Ben Denizlili İsem**, Denizli Ticaret Odası Kültür Yayınları, Denizli.

YILMAZ, N. (1996) **Türk Halk Müziğinin Kurucu Hocası: Muzaffer Sarısözen**, Ocak Yayınları, Ankara.

<http://turku.sitesi.web.tr/denizli>

<http://www.turkuler.com>. Denizli